

דוד בן-גוריון, שאנו חוגגים עתה את יום-הולדתו השמונים, תרם ללא הפסק תרומה משלו לאוצר הגותנו הבטחונית, ובה דברים שהפכו נכסי-צאצא-ברזל במחשבתנו. לפני 28 שנים היה מיוזמי הבמה הראשונה למחשבה ההגנתית והצבאית בישראל — „מערכות“ — מבחר נאומיו והרצאותיו משנות כינון צה"ל ועיצוב דמותו כונסו בספר „צבא ובטחון“, שהופיע בהוצאת „מערכות“. הרבה מתוכם עומד אף כיום בתוקפו ובאקטואליות שלו — להבנת העבר ולהערכת בעיותינו הקיימות. משהו מדבריו אלה כלול בקטעים המובאים להלן.

על מה אנו כוגנים?

3 פברואר 1948

— נאמר כאן, שעלינו לשמור על הקיים, ואסור לבזבז כוחות על כיבוש המדבר שאינו בידינו. ועוד אומרים: הנגב לא יברח, והישוב הקיים עומד בסכנה, ועל כן — כל הכוחות להגנת הקיים.

אני חולק על גישה זו ושולל בהחלט וללא כל סייג את רעיון השמירה על הקיים. אמנם, אנחנו מגינים, כאז כן עתה, על כל נקודה ישובית, אבל הפעם אין זאת מגמת התגוננותנו. אין זה ויכוח תיאורטי. בקביעת מגמת מלחמתנו תלוי, לדעתי, הכל: גם המאמץ שייעשה וגם התוצאות שיושגו.

עלינו לראות בבהירות מלאה מהי מטרתו של האויב. הפעם אין זו התנקשות בישוב זה או אחר, במספר ישובים, או אפילו בישוב כולו. האויב מבקש הפעם לעקור את „הסכנה הציונית“ הצפויה לפלשתינה כחלק משטח-ערב, ומנקודת מבטו הוא רואה את הדבר נכחה. ואף מלחמתנו אנו יש לה מטרה אחת ויחידה: מלחמה על הגשמת הציונות, אם לא במלואה, הרי לפחות על התנאים ההיסטוריים המבטיחים את הגשמתה, ולא רק הגנה על קיומו של הישוב. זהו הכיוון של מלחמתנו, אם כי דרכיה ישתנו מזמן לזמן. איני יודע אם אני מביע דעת המוסדות, אבל אם ישנו כיוון זה — הרי האיש המדבר אליכם לא יושב במוסדות ההם ואף לא בועד זה.

מלחמתנו אינה הגנה על הקיים — כי לדעתי אין „קיים“ בארץ, במובן ההיסטורי של מלה זו. הקיים — אם עליו בלבד נגן — אינו אלא בית-קלפים שיתפזר עליידי כל רוח מצויה ובלתי מצויה. לא אוכל לקבל העצה שלא להגן על המדבר — באשר אנו חייבים בהגנת תל-אביב. אם לא נעמוד על המדבר — לא תעמוד תל-אביב. קיומו של הנגב הוא אולי ממשי יותר מקיומה של תל-אביב. הראיה ההיסטורית אומרת לנו, ששום דבר יהודי לא יהיה קיים בארץ אם לא נבטיח נצחונה של הציונות. הוצאת שנים עשר מיליון דונם אדמת מדבר מהחשבון — הוא חשבון לא ציוני, והמגינים מגינים על הציונות, לא פחות ולא יותר. טעות היא להניח, שהנגב „לא יברח“ — ועלינו עכשיו לקיים בידינו מה שבידינו, כפי שסבורים פלוני ופלוני מהיושבים כאן. אם לא ניקח עכשיו את המדבר — לא זו בלבד שהנגב „יברח“, אלא איני בטוח אם נוכל לשמור בידינו את תל-אביב. והשאלה אינה אם לעזוב או לא לעזוב את הנגב, אלא אם ללכת או לא ללכת לנגב.

אין אנו נמצאים עדיין בנגב. הנקודות המעטות שיש לנו בדרום אינן הנגב, ואם לא נשלח כוח מספיק לנגב, פירוש הדבר שאנו עוזבים אותו. אם אנחנו לא נהיה שם — הם יקחו אותו באפס־יד, ואין זו אלא אשליה ריקה שלאחר זמן יתנוהו לנו.

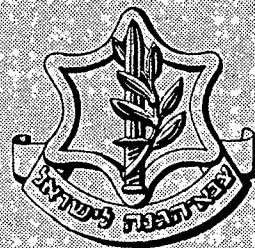
מההגנה במחתרת לצבא סדיר

19 ביוני 1948

יש לנו נשק סודי אחד (מלבד מינים אחרים של נשק סודי שעליהם לא אדבר), שהוא אולי העיקרי, המבטיח סיכוי לנצחון, ועלינו לחשלו. נשק סודי זה נמצא בידים — בידי אלה הנמצאים כאן ובידי אלה שאינם נמצאים כאן — הרוח, והיא היא שתכריע במערכה בה אנו נתונים. אני אומר זאת לאחר טיפול של שנתיים אך ורק בענין זה הנקרא צבא ונשק: רובים ומקלעים ותותחים ואניות־מלחמה ואוירונים. יודע אני ערך הדברים האלה, שמילאו תפקיד לא קטן. תולדות ציודו של צבאנו הן מהדברים המופלאים והמכריעים בתולדות המערכה הזאת. לצערי טרם הגיעה השעה לדבר בפומבי על פרשה גדולה זו כיצד נרכש, הועבר והוחסן, וכיצד יוצר ונרכש הנשק, שבו נלחמים עכשיו בחורינו, נשק קל וכבד על תחמושתו, ולא רק נשק — אלא כל־רכב ואוירונים וכל־יים. זוהי אפופיה אדירה של עבודה צנועה ומסורה, רבת־גבורה ועשירת־תחבולות, שאינה נופלת מעלילות הגבורה המפורסמות ביותר של ההגנה ושל צבא־ההגנה לישראל. אך חייב אני פה לציין לפחות שם אחד של חברה שיש לה חלק ונחלה בציוד הצבא — גולדה מאירסון. ואציין בכלל חלקה של האשה שלנו במערכות ההגנה ובמלחמה זו, ביחוד חלקן של האמהות שלנו. לא היו לנו בנים כאלה אלמלא היו להם אמהות כאלו. אלמלא היתה אם כרחל לביא, לא היו לנו בנים כבני לביא.

הרוח תכריע, אך לא כשהיא לבדה; בלי אימון ובלי משמעת ובלי חטיבות מגויסות ובלי ציוד ותותחים ואוירונים — הרוח בלבד לא תעמוד לנו. אולם כל התותחים והאוירונים לא יועילו אם לא תקום בנו רוח, שכמותה אינה מצויה בצבאות אחרים. רוח זו נתנה לנו עד היום כוח לעמוד, ובה ננצח.

לא מעט מחברי ההגנה שימשו בצבא. אחדים — בגדודים העבריים בימי מלחמת־העולם הראשונה, כגון אליהו גולומב, דוב הוז וחברים אחרים החיים עוד אתנו, ורבים ביחידות היהודיות בצבא הבריטי במלחמת־העולם השנייה, וביחוד בבריגאדה. היו אחדים שהיו מתנדבים בצבא זר במלחמת־העולם הראשונה וגם בשנייה. כמה מהם הצטיינו בקרבות ורכשו להם ידיעות לא מעטות, גם עיוניות וגם נסיוניות. אחדים מחיילים אלה תפסו מקומות חשובים בהגנה, אולם בדרך־כלל חברי ההגנה לא היה להם נסיון צבאי, וההגנה היתה רחוקה ממשטר צבאי, והרוב המכריע של חבריה לא קיבל אימון צבאי מספיק, והחיילים המנוסים ממלחמת־העולם השנייה נשארו ברובם, מטעמים שונים, מחוץ לשורות ההגנה, או שלא מילאו בתוכן תפקידים יעילים. היה קיים מעין ניגוד בין ותיקי ההגנה ובין חניכי הצבא. אולם המצב שהועמדנו לפניו חייב אותנו להקים כוח צבאי, שבאימונו, ארגונו, ציודו ומשטרו יוכל לעמוד בפני כוחות־צבא סדירים של מדינות ערב. לא קל היה להקים את הדבר.

6 באפריל 1950

לצבא יש תפקידי ארגון, הנהלת-משק, ציוד ואספקה. אלה מוטלים על חילות מיוחדים או על אגפים מסוימים במטה. אך יש תפקיד כללי בצבא, המוטל על כל מפקד צבאי, מכל הדרגות, מהנמוכה ועד הגבוהה ביותר, ועל כל סוגי הצבא בלי יוצא מן הכלל, ביבשה, בים ובאוויר, והוא התפקיד החינוכי. בחלקו הוא חינוכי-טכני: אימון החייל להשתמש בכלי מגן והת-קפה; בחלקו הוא חינוכי-איש, גופני ונפשי: חינוך החייל לסדר, לנקיון, לדייקנות, לסבילות, לאחריות, לחסכון, להתמצאות, למשמעת, לחברות, לפעולה מתואמת, לאומץ-לב, לאי-רתיעה מפני שום סכנה. תפקיד חינוכי זה משותף לכל הצבאות בעולם. לצבא-הגנה לישראל יש תפקיד חינוכי מיוחד, שאין בו צורך או אין לו מקום בצבאות אחרים. צבא-הגנה לישראל אינו יכול להסתפק בחינוך הניתן לכל צבא — ובחינוך מעולה ומתוקן הכתוב מדבר — והוא זקוק לחינוך נוסף מיוחד מפני היחוד ההיס-טורי של אומתנו ומפני יעודה של התקופה בה אנו חיים. ביחוד ההיסטורי אני מתכוון לקיבוץ-גלויות, זו העובדה המרכזית של ימינו אלה, שלא היתה כמוה אף פעם בתולדות העמים ואף לא בתולדות עמנו, ואשר ממנה תוצאות לכל עתידותינו, לבטחוננו ולמעמדנו, הלאומי והבין-לאומי, ואולי במידה לא מעטה גם לעתידות החברה האנושית.

כור מצרף לעם

29 בנובמבר 1951

צבא-הגנה לישראל כולו יש לו שליחות כפולה. הוא גם שומר הבטחון והשלום של המדינה והוא גם אחד המכשירים המרכזיים בחינוך הדור הצעיר ובעיצוב דמות האומה. על שליחות כפולה זו בנוי חוק שירות הבטחון, וה-נח"ל הוא הביטוי המובהק ביותר של ההכשרה הצבאית והחלוצית כאחת. אולם לא רק ה-נח"ל עושה את השליחות הכפולה. הצבא כולו מקנה לנוער, שברובו הוא עכשיו נוער עולה, ידיעת הלשון, הארץ, תולדות האומה, ערכי הציונות, הרגשה אזרחית של בן-חורין, כושר גופני ובטחון בעצמו; הוא גם מנחיל לרבים מקצועות-עבודה חיוניים לא רק לבטחון אלא למשק הארץ: מסגרות, חשמלאות, קשרות, נהגות, נגרות, ועוד, ומעלה השכלתו הכללית של הנוער המגויס.

הצבא מקיף רק גיל מסוים בשירות-חובה — מבני 18—20, ורק שנתיים חייבים הנערים והנערות בישראל לשרת בצבא. שירות-חובה זה אינו מספק לא את צורכי הבטחון ולא את ההכשרה החלוצית.

בשנים המעטות של קיומו עשה הצבא גדולות בשני השטחים והפך להיות בית-הספר הגדול ביותר בארץ. עם הקמת העתודות, מקיף הצבא רוב העם הבוגר עד גיל 49, ובטחון המדינה תלוי בעיקרו בכוחות המילואים — אלה שכבר שירתו בצבא ואלה שלא שירתו בו, ובאים לאימונים קצרים חודש או שבועיים בשנה. אחרי תום המלחמה — זה פחות משלוש שנים — יש השבחה ניכרת גם בשטח הציוד, הזיון, האספקה — ועל הכל באימון ובארגון. אנו רחוקים כמובן מהשיא, כי השיא יש לו טבע כזה, שהוא הולך ומתרחק, במידה שמתקרבים אליו.

אולם בפני צבאנו עומדת בעיה אחת מרכזית, בעית האיכות. במלחמת השחרור התגברנו על אויבנו לא בכמות הזיון ולא ברוב כוח האדם; נשק האויב היה מרובה ומעולה מהנשק שהיה בידינו, ובכוח האדם — ודאי

שאין אנו יכולים ולא נוכל אף פעם להשתוות לעמי ערב. התגברנו על האויב
ביתרוננו המוסרי והאינטלקטואלי, וביתרון זה תלוי כל עתידנו, גם הבטחון
וגם כושר עצמאותנו.

מבחינה זו — וזוהי בחינה מכרעת — מצבנו עכשיו גרוע משהיה לפני קום
המדינה. כמחצית ישובנו עכשיו מורכב עולים חדשים, שבאו ארצה לאחר קום
המדינה. רובם הגדול של עולים אלה באו מארצות ירודות, ורק מעטים
ביניהם קיבלו השכלה כללית ויהודית; הרוב המכריע של העולים אינם יוד-
עים את הלשון העברית, אין להם מושג מתולדות ישראל, אינם יודעים את
הארץ ואין להם זיקה לערכים ציוניים וחלוציים.

תמיד ידענו, שלמרות פיזורנו וריבוי לשונותינו אנו מהווים עם אחד.
ומאחדותו של העם היהודי ינקה התנועה הציונית. עם הקמת המדינה
נתבצרה ונתעמקה אחדות העם. למורשת העבר, שאיחד את היהודים בכל
תפוצותיהם, נוסף נכס חדש המעלה קרנם של היהודים בעולם: מדינת
ישראל. ואם בתפוצות אחדות זו של העם היהודי היא רוחנית וערטילאית,
הרי במדינת ישראל היא מגובשת, ממשית, גלומה במסגרות חיים רבות-
תוכן ובעלות תוקף ממלכתי. ואף על פי כן — עלינו להכיר, שאין אנו עדיין
עם, דוקא פה, במדינת ישראל. ונדרשים מאתנו מאמצים חינוכיים אדירים
למען נהיה עם בפועל ולא רק בכוח.

ביום השבעת ראשי צה"ל בתש"ח. במרכז, עלי"ד בן-גוריון ורעייתו, יושבים סגניו: י. גלילי ול. אשכול

חלפו 10 שנים מאז מערכת סיני. היה זה מבחן צבאי חמור וגורלי, בו עמד צה"ל בכבוד. במבצע מפואר זה נכבש מרחב נשימה ארוך וחפשי יותר לשם פיתוח המדינה ללא הפרעות. תהילת נצח לאלה אשר נפלו בקרבות. בדמם ציוו ללוחמים ולעם את הנצחון שהושג במערכה.

כל מבחן שמאחורינו משמש תמיד אות וסימן לקראת מבחנים שלפנינו. אך נזכור שמלחמת סיני זו, יחידה במינה היתה. אין לראותה כדוגמה העשויה לחזור. הנסיבות, הרקע הבינ-לאומי, המצב האיסטרטגי ושלב ההתעצמות של כל אחד מן הצדדים המשתתפים — שונים ואחרים הם מכפי שהיו אז. אם כי יש ללמוד הרבה ממה שנרחש בסיני, ניוהר לבד נהיה כאותם גנרלים המתכוננים למלחמת העתיד על-פי נסיונם במלחמת הקודמת.

אפשר כי גם שלא מרצוננו עוד נכוננו לנו עלילות-קרב. החייב להתכונן ולהסתכל קדימה, להתכונן לשנים הקרובות ולצפוי לנו בהן, לא יוכל לשקוט על עלי-הדפנה ולכטוח כי לפנינו שנות שלום ושלוה.

העתיד עלול להביא בכנפיו מערכות-קרב אחרות ושונות, ובתנאים אחרים, שתחייבנה תכנון אחר, מחשבה גמישה וחדשה ונתיבות לפתרונות שונים. עלינו להתכונן לקראת אפשרויות המחר ותביעותיו. הצפוי לנו עלול לעלות בהיקפו ובחומרתו על כל מה שהתנסינו בו עד כה.

מאורעות תרצ"ו—תרצ"ט עלו בהיקפם וחרירותם על כל מה שידענו לפניהם; מלחמת הקוממיות חייבה אותנו למאמצים ולגילוי כוחות גנויים, שלא ידענו כמותם וטרם היו מאז. מערכת סיני תבעה יכולת צבאית והעזה מסוכנת במימדים שטרם הורגלנו להם כאותם ימים.

לא ייפלא כי נעמוד בעתיד בפני משימות אשר לפתרונן נבקש תשובה גם בנמיון אתמול; אך לא תמיד נמצא בו מענה מן המוכן, וקנה-המידה של העבר לא יימצא מתאים למימדים ולקצב המשתנים בעולם המתפתח סביבנו.

חידוש מתמיד של יכולתנו, יניקה בלתי-פוסקת מאפשרויות שבטכניקה, במדע ובכיצוע, יישום של מה שהשגנו וגיבשנו עד כה ללשון מצבים וצרכים חדשים — באלה נבחן, ומובטחני כי אף נוכל.

הרבה מכווננו במערכות הקודמות, צבאיות כמדיניות, נבע וינק מחוסר אשליות, מראיה מפוכחת של המציאות הסובבת אותנו כמות-שהיא. היה זה לגבינו גורם שדרך את רצוננו עד גבול יכולתנו. אילו סמכנו, מתוך אופטימיות או נאיביות בלתי-מוצדקת, על כך כי אחרים ישלמו את מלוא מחיר תחיתנו כמדינה — מי יודע, אם יכולנו לעמוד. המצבים והזמנים נשתנו. מפתו המדינית של המזרח-התיכון כיום שונה מכפי שהיתה. גם המצב הכללי בעולם, על התמורות במושגי הגנה, התקפה ובטחון של מדינות — שונה מאד מאז 1948.

ישראל הפכה בינתיים לעובדה מושרשת, מתחזקת ומתבצרת. ישראל היא כיום גורם חשוב באיזור. היא רכשה כבוד וידידות באירופה, באמריקה הצפונית והדרומית, באפריקה ובאסיה. היא סוללת נתיבים לארצות מזרח אירופה.

אך כאז כן עתה עלינו לדעת: מלאכת בטחוננו, הגנת קיומנו, סלילת דרכנו לקראת עתיד מוכתה, תוך קיום יחסי שכנות ושיתוף במקום מצב של איבה, לא בידי האחרים יעשו. בשום פנים ואופן אין להקל בידדותן, ברצונן הטוב ובעזרתן של מעצמות ידידותיות, אבל כאז כן עתה, „אל נבטח בנדיבים" בלבד. זרוענו, שכלנו, יכולתנו, כוח החלטתנו — כאלה עיקר מבטחנו כיום עברה. נדיבים וידידים, אם ישנם, יבואו לנו לעזרה.

ואין יכולתנו קטנה כלל ועיקר. יכולת זו, שנתחסנה במבחני עבר, גדלה בלי-הרף. לא פיגרנו — ונעשה כל מאמץ לא לפגר גם בעתיד — בקידמה כלכלית, התישבותית, תרבותית ואנושית, בהעמקת הידע ובשכלול הטכני, ואף בעוצמת נשקנו ויעילותו. וביום-סיני זה ייאמר: נהיה ראויים למופת מלחמת סיני, נשאף להשיג שיאים גבוהים יותר, וניכון לקראת כל מערכה ומבחן העלולים לפקוד אותנו, בין במערכות שלום ובין במערכות מלחמה.